

Особливості методичної грамотності вчителя

Туріщева Л. В., ЗОШ № 97, м. Харків

Найсуттєвішими проблемами теорії і практики середньої освіти, як відомо, є зміст, принципи і методи навчання учнів, визначення психолого-педагогічних і соціальних чинників, які впливають на ефективність процесу навчання. Безумовно, вибір методів навчання залежить від методичної грамотності вчителя. Можна припустити, що методична грамотність учителя є показником успішності педагогічної діяльності.

У психолого-педагогічній літературі методична грамотність розглядається як початковий ступінь оволодіння педагогами професійною компетентністю і формою професійної свідомості. Б. С. Гершунський та Н. Сметаннікова підкреслюють функціональне призначення поняття «грамотність». На їхню думку, чим вище грамотність, тим більше здатна людина постійно вчитися, набуваючи значення, розвиваючи навички, необхідні для якісної роботи. Грамотність, що розглядається як здатність людини вступати у відносини із зовнішнім середовищем і максимально швидко адаптуватися до неї, виступає професійною цінністю фахівця, умовою успішної реалізації.

У роботах вітчизняних педагогів і психологів грамотність виступає як рівень професіоналізму, необхідний для здійснення педагогічної діяльності, що передбачає володіння вчителем теоретичним і практичним аспектами підготовки (знання свого предмета, «суміжних дисциплін» та вміння їх використовувати на практиці), результатом цього виступає сформованість інноваційного типу мислення. Відзначимо, що інноваційне мислення у педагогічній діяльності залежить від рівня професіоналізму педагога, його здібностей, потреби систематично отримувати нову інформацію, психологічної спрямованості на пошук нового.

Категорія «грамотність» має подвійний характер: вона може виступати як закрита (зміст обмежений вимогами часу) і відкрита

(привласнювати з часом нові вимоги) категорія, структурно-змістовими константами якої є теоретична і практична сторона підготовки.

Передумовами вивчення й розробки проблеми формування майбутнього вчителя стають дослідження рівнів професіоналізму фахівця (Е. І. Пассов, Б. І. Сарсенбаєва, І. Ф. Харламов, В. В. Швецов), професійної ментальності (Б. С. Гершунський), готовності випускника педагогічного ВНЗ до професійної діяльності (В. А. Сластьонін, М. І. Дьяченко, Л. А. Кандибович, С. Л. Рубінштейн, Г. І. Хозяїнов), залежності результатів педагогічної праці від сформованості професійної свідомості (мислення) (І. А. Зимня, Б. Т. Ліхачов, І. І. Казимирська, П. Г. Щедровицький), компетентності педагога (О. Л. Жук, В. Ф. Русецький).

Аналіз підходів до розгляду «методики», «методичної підготовки» дозволяє стверджувати, що «методичний» є всеохопним поняттям, що містить у собі «у згорнутому стані» різноманітність професійних практик і передбачає творче ставлення до діяльності. Отже, рівень сформованості професійної ідентичності і визначається методичною грамотністю вчителя, що виступає водночас елементарною (стартовою) професійною письменністю і початковим ступенем оволодіння професійною педагогічною письменністю.

Е. В. Титова пропонує розглядати методичну письменність як здатність конструювати та організовувати (реалізовувати) педагогічну діяльність на різних методичних рівнях; методично грамотного вчителя — як фахівця, який грамотно реалізує методику навчання і виховання дітей.

Б. І. Сарсенбаєва підкреслює, що в педагогічній роботі не має успіху рецептурна методика, що намагається забезпечувати вчителя на всі випадки життя стереотипними вказівками типу: «Думка педагога часто оперує в неповторних ситуаціях, і в будь-

Слово «методика» походить від давньогрецького слова, що означає «шлях дослідження», «спосіб пізнання»

який момент перед учителем може виникнути нова проблема, що вимагає нестандартного рішення» [3, С. 64]. Г. Каспржак також підкреслює, що функціональна грамотність — це вміння використовувати знання для задоволення особистих і суспільних потреб у різних життєвих і ділових ситуаціях, які вимагають порівнянь, роздуму та інтуїції. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що грамотно реалізовувати методику навчання і виховання учнів означає здатність учителя оперувати методикою у різних професійних ситуаціях, що вимагають ухвалення стандартних і нестандартних рішень.

Виділені компоненти методичної письменності: мотиваційний, інформаційний, діяльнісний, управлінський, рефлексія.

Особливості кожного компонента методичної грамотності наведені в таблиці.

Таким чином, методична грамотність викладача передбачає:

- відбір та організацію змісту навчальної інформації, яка має бути засвоєна учнями;
- проектування діяльності учнів, в якій інформація може бути засвоєна;
- проектування власної майбутньої діяльності і поведінки, якими вони повинні бути у процесі взаємодії з учнями.

Таблиця

Показники видів методичного компонента в педагогічній діяльності

Методичний компонент	Показники прояву компонента в педагогічній діяльності
Мотиваційний компонент (забезпечує здатність розв'язувати педагогічні задачі, а також удосконалення своєї професійної культури)	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність інтересу і бажання займатися викладацькою діяльністю; • задоволення від змісту діяльності, результатів викладацької роботи; • прагнення до пошуку, продукування більшої кількості ідей, рішень під час підготовки до уроків; • можливість самореалізації у педагогічній діяльності; • зовнішні позитивні мотиви (потреба в досягненні престижу, завоювання з боку учнів, їхніх батьків, колег тощо)
Інформаційний компонент (сприяє формуванню різних професійних знань)	<ul style="list-style-type: none"> • Використання результатів психолого-педагогічних досліджень щодо проблем викладання курсу; • керівництво концепціями навчання й виховання; • знання форм, методів і прийомів, засобів, технології навчання і виховання за допомогою предмета, що викладається, а також використання їх на практиці; • ставлення до уроку як до одиниці навчального процесу (дотримання дидактичних, організаційних, методичних, санітарно-гігієнічних вимог до організації уроку); • наявність інформації щодо передового, новаторського і масового педагогічного досвіду; • володіння методами дозволу педагогічної ситуації; технологією їх рішення; • знання предмета, що викладається
Діяльнісний компонент (забезпечує оволодіння майбутнім учителем професійними вміннями, які сприяють розв'язанню різних педагогічних ситуацій у процесі навчально-виховної діяльності)	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення професійного і культурологічного кругозору; • проектування плану розв'язання педагогічної задачі; • побудова уроку як одиниці навчального процесу в процесі проектування плану розв'язання педагогічної ситуації; • організація своєї діяльності на етапах вироблення рішення педагогічної ситуації і реалізації її; • складання багатоваріативних проблемних завдань з метою розвитку мислення і творчих здібностей учнів, їх самовираження і саморозвитку
Управлінський компонент (спрямований на швидкість і самостійність ухвалення рішення, уникнення негативних поведінкових проявів)	<ul style="list-style-type: none"> • Створення ситуації прояву емоційно-вольових та етично-вольових якостей; • наявність професійно значущих особових якостей: людяність, гуманізм, терплячість, емоційна врівноваженість, емоційна культура та ін.
Компонент рефлексії (формує самооцінку педагога, пов'язаний з пізнавальною потребою до самовдосконалення)	<ul style="list-style-type: none"> • Формування професійної самосвідомості (комплекс уявлень учителя про себе як професіонала, включаючи оцінку себе як професіонала з боку колег, самооцінку своїх окремих сторін і становлення професійної Я-концепції); • оволодіння вміннями самоаналізу, оцінки і самооцінки, самопізнання, контролю і самоконтролю (аналізувати переваги й недоліки власної діяльності, прогнозувати розвиток учнів)

Нічого не можна вивчати, не знаючи, як вивчати.

В. Ключевський

Увесь процес вивчення історії у школі підпорядкований певній меті — вихованню законослухняного і лояльного громадянина.

Я. Грицак